

ÖZELLEŞTİRME: BİR DÖNEMİN SONU

Erhan BİLGİN*

Tekel işçileri 18 Şubat 2008'de Ankara'da ÖİB önünde protesto yürüyüşü yapmıştı. Şubat Ankara eylemi, taşraya dağılmış Tekel fabrikası işçilerinin, ortak mitingi olması bakımından büyük önem taşıyordu. Evrensel Gazetesi'nin eyleme ilişkin haberi şöyleydi:

TEKEL'in özelleştirilmesi için teklif vermenin son günü olan dün Ankara Tekel işçilerinin kararlı ve öfkeli mücadelesine tanık oldu. Yoğun kar yağışına, yolların kapanmasına rağmen binlerce Tekel işçisi Ankara'da, ÖİB önünde oldular.

Sendikacıların "eylem bitti, dağılım" anonsuna tepki gösteren işçiler sendikacıları da hedef alırken, saatlerce dağılmadı, caddeyi trafiğe kapatıp, "ölmek var, dönmek yok" sloganı attılar.

"Bu meydanlar şahit olsun ki, biz bu fabrikaları ölümüne savunacağız" diyen [Tek Gıda İş Sendikası Genel Başkanı Türkel], fabrikalara teklif verenlere ve satacağını düşünen iktidara da "asla izin vermeyeceğiz" diye seslendi. TEKEL'in fabrikalarını vatan bildiklerini ve savunma andı içtiklerini [belirtti] Türkel, Başkanlar Kurulu'nu olağanüstü toplayıp, mücadele kararı alacaklarını, yapacakları eylemi Türkiye'nin şimdiye kadar görmediğini söyledi. "Öyle eylem yapacağız ki Türkiye'nin aklı karışacak" diyen Türkel, eylemin bittiği çağrısı yaptı. Bu anonsa tepki gösteren işçiler, "Hani söz vermiştiniz, niye geldik o zaman buraya" dediler."¹

"Sendikacıların "eylem bitti, dağılım" anonsuna tepki gösteren işçiler sendikacıları da hedef alırken, saatlerce dağılmadı, caddeyi trafiğe kapatıp, "ölmek var, dönmek yok" sloganı attılar."²

* İktisatçı, ("Özelleştirmenin 30 Yılı" adlı yazının tamamı için bkz. www.almanak.net).

1 20 Şubat 2008 Evrensel Gazetesi

2 19 Şubat 2008 Evrensel Gazetesi

Basın, işçilerin “*Tekel vatandır, satılmaz... 4-C’ye hayır... .. İşçilerin birliği sermayeyi yenecek*” sloganlarını attığını da yazdı.

Polisin son derece sert biçimde müdahale ettiği Ankara mitinginden sonra, eylemler fabrikaları terk etmeme, grev, miting, basın açıklaması vb. biçiminde devam etti. Ama elde kalan son işletmelerin satışı engellenemedi. Satış sözleşmesi, 20 Haziran 2008’de imzalandı, kuruluş BAT isimli (British, American Tobacco AŞ) uluslararası firmaya devredildi. Devir sonrası Tekel’in Adana, Malatya Bitlis fabrikaları kapatıldı. Tokat ve Samsun Ballica fabrikalarının ise Tekel’in yerli sigaralarını üretmeye devam etmesine karar verildi.

Tekel işçilerinin mücadelesi yalnızca Türkiye özelleştirme tarihinin değil, 2001 krizi sonrası işçi hareketinin en önemli eylemleri arasında yer almış, ama özelleştirmeye karşı, önceki mücadelelerin zaafalarını aşamamıştır: *Genelleşememek, sendikal bilinci aşamamak, sendikal bürokrasinin tahakkümünü kıramamak gibi*.³ Yine de eylemler geçici kazanımlarla sonuçlandı; mücadele eden işçilerin emeklilik hakları -şimdilik- garantiye alındı. Yaklaşık üç bin işçi, emeklilik hakkı kazanana kadar, kamuya ait Tekel AŞ adlı şirket çatısı altında işçi olarak istihdam edilecek. İşçilerin orada ne iş yapacakları henüz belli değil. İşten atılmamak, geçici çalışmaya tabi olmamak, sendikadan kopmamak kuşkusuz önemli. Ama kabul etmeli ki bu üretimden kopuk geçici bir ara çözüm; bir tür, emeklilik hakkını da garanti eden tazminat ödemesi sistemi. Şu da var, kazanım mücadelenin ürünüdür, Tekel işçisi kendileri için biçilmiş 4-C geçici-sözleşmeli statünün yırtıp atılmasını sağlamıştır. Ama bu ara çözümden çoğunlukla bütün ara çözümlerde olduğu gibi, asıl kazançlı çıkan sendika bürokrasisidir; bir işçi mücadelesini daha kazasız belasız atlatmış, tedrici üye kaybı ile önümüzdeki dönemlerde koltuğunu garantilemiş ve bulunan ara formül ile hükümetin ve sermayenin güvenini de kazanmıştır.

Kamu işletmesini, **vatan** kavramıyla tarif etmek burjuva solun marifetiydi, sendika bürokrasisi aracılığı ile işçilerin sloganı olup çıkmıştı. Ama, hâlâ daha kendisi için sınıf olmayan bir kitlenin, kendilerinin ve Türkiye’nin diğer emekçilerinin kaderini belirlemesinin önünde somut engellerin inşa edilmesini hazırlamıştır. Yani mücadelenin kendi doğal menziline kısaltmış, yenilgiyi hızlandırmaktan başka bir işe yaramamıştır.

3 Sermaye ve devletten bağımsız net bir programa sahip siyasi önderlik olmadan aşması da mümkün değildi. Ancak kendiliğinden işçi kitle eylemlerinin bu zaafının aşılmasının yollarından biri de bizatihi bu kitlesel işçi eylemleridir.

Vatan savunması sloganı, sınıfın ihtiyaçlarına cevap veremeyen, her slogan gibi kısa sürede de çöpe atıldı. İşçiler vatan savunmasını bırakıp, sınıf içgüdüleriyle ücret, emeklilik, haklarını garanti altına almanın, özelleştirmeye karşı mücadelede daha doğru bir yöntem olduğunu fark etmişlerdi. Bilinci bulanmamış, işçi hareketinin sendikal ufukla sınırlı eylemleri işçi sınıfının ortaklaşmasında daha etkili olacaktı.

Nihayet, kapitalizmin sınıflar mücadelesinin “yasaları” süreci belirledi. Kemal Unakıtan, “*Kim ne protesto yaparsa yapsın, bu özelleştirmeyi yapacağız.*”⁴ demişti ama hükümet taviz vererek saldırıyı tamamlamış oldu. İşçiler de kendi çıkarlarını kısmen korumuş oldular. Kısaca belirtelim ki “vatan” söylemiyle esnaf, küçük üretici vs. kazanmak amaçlandıysa, söz konusu ara sınıflar, küçük burjuvazi yani büyük sermayenin yıllardır süren ideolojik hegemonyası altındaydı ve kısa süreli eylemlerle hele hele ortaklaşmayan (birleşik) mücadele ile bu sağlanamazdı. Bu sloganla, kamuoyunda kısa sürede etki uyandırmak isteniyor, AKP’ye karşı milliyetçi eğilimlerin yanında saf tutulmuş olunuyordu. En kötüsü, bir sonraki işçi eyleminde sınıfın bilincini bulandırmak üzere, burjuva sol ve sendika bürokrasisi, eylemler ve kazanımlardan çok, aynı sloganları kullanacaktı.

Tekel’den sonra sıra, burjuva solun⁵ ve sendika bürokrasisinin “stratejik işletme” tezini ileri sürerek sermayeyi özelleştirmeden vazgeçirmeye çalıştığı PETKİM’e gelmişti. PETKİM, daha açılmış iptal davalarının sonucu beklenmeden (yeni bir hukuk yaratılarak) Mayıs ayında, satıldı. Zaten, PETKİM işçisinin, dilekçe vermekten ibaret “hukuk mücadelesi”ne umutsuzca bağlanması, inisiyatifi sendika bürokrasisine bırakması 2007-2008 eylemlerinde sloganlarının (taleplerinin) burjuva-solun, malzemelerinden üretilmiş olması mücadelenin düzeyi hakkında yeterince fikir veriyordu. Eylemlerin eski militan niteliğini yitirmiş olduğu, bariz biçimde görülüyordu. Bir anlamda, PETKİM işçisi, TÜPRAŞ’ta olduğu gibi kaderine razı görünüyordu. PETKİM işçi sınıfının niteliği yüksek, kararlı, özelleştirmeye geçit vermez eylemci çizgisinden, bugünkü çizgiye gerilemesinin nedenleri arasında birçok unsur sayılabilir; ama asıl unsurlardan birisi, 20 yıldır özelleştirmeye geçit vermeyen mücadelenin burjuva solun malzemeleriyle biçimlenmiş olmasıdır. Yani PETKİM işçi sınıfı, “PETKİM özelleştirilmez” diye özelleştirmecilere geçit vermemiştir bu ilk adımdır ve çok önemlidir. Ama bundan sonraki adım da burjuva

4 Evrensel Gazetesi. 15 Mart 2004

5 İşçi sınıfının çıkarlarını burjuvazinin çıkarlarıyla bağdaştırmaya çalışan bütün reformcu, liberal, milliyetçi akımlar. Bu konuda günümüzdeki liberal-ulusalci bölünmesini de ortaya koyan analiz için şu makaleye bakılabilir: Sungur Savran, “Burjuva Sosyalizminin Düşman Kardeşleri..” Devrimci Marksizm, Kasım 2006.

solun malzemeleriyle hem kapitalist düzen içine hem de Aliğa-İzmir sınırları içine hapsolmuştur. Özelleştirmenin yerine ne konulacaktır? Sorusuna net bir cevap verememiştir. Zaten sendika bürokrasinin tahakkümü altında, burjuva solun fikirlerini aşamayan bilinciyle cevap veremezdi.

Özelleştirme sürecine kısaca bakalım. Özelleştirme saldırısı püskürtülmektedir ama zayıflar da oluşmaktadır (Fabrika veya ünite kapatılması, emeklilik nedeniyle işçi sayısının azalması, taşeronlaştırma nedeniyle bölünme vs). Bu nedenle gerçek bir kazanım yoktur. Yatırımların azalması veya yapılmaması, iş sürecinde işçiler arasında bir başka gerilim nedenidir. Çünkü bazı ünitelerde daha fazla işçi daha az ve eskimiş makinelerle çalışırken, başka ünitelerde daha fazla işçi daha az yoğun-emekle, çalışmaktadır vb. En önemlisi özelleştirme saldırısının püskürtüldükten sonra yeniden uygulanmaya konulması gelecekle ilgili muazzam bir belirsizliğe neden olmaktadır. Belirsizlik PETKİM işçisini demoralize etmiş, kendilerine olan güvenleri azalmış, bireysel tercihlerini güçlendirmiştir. Böylece isteksiz, pasif eylemlerin yolu döşenmiştir. İşçiler kendi eylemlerini yeniden inşa etmek, programlarını oluşturmak yerine gözlerini, gönülsüzce de olsa sendika bürokrasisine çevirmişlerdir. Ama bürokrasi aynı bürokrasidir, görüşü, beklentileri, tutumu değişmemiştir.⁶ Şimdi inisiyatif ele almıştır, sorunu kendisinin en zarar göreceği biçimde çözmeye çalışacaktır.

Nitekim en iyi bildiği ve kendisi için en zahmetsiz işe, maaşlı avukatlara yazdırılan (gerekçeleri burjuva sol malzemelerden alınan bilgilerle oluşturulan), dilekçe vermeye girişecektir. Bu zahmetsiz işin getirisi ise büyüktür. Çünkü evvelâ, buna kendisi ve burjuva-sol, "**hukuk mücadelesi**" demektedir. Fakat bu kez hukuk mücadelesi (*mahkeme kararlarına uyulmadan ve devam etmekte olan davalar tamamlanmadan*), satış sözleşmesi imzalandığı için her zamankinden kısa sürmüştür. Özelleştirmeciler, davaları süren bir işyerini yani PETKİM'i satarak "**yeni bir hukuk**" yaratmışlardır... Bürokrasinin ve burjuva solun o göklere çıkarttıkları, "**hukuk mücadelesi**" kumdan bir kale gibi çökmüştür. İşçi sınıfının, yıllarca bu hurafe marifeti ile mücadelesinin önünün kapatıldığı, bir kez daha anlaşılmıştır ama işi geçen geçmiştir.

Şu hukuk meselesine biraz daha yakından bakalım; davalar sürerken PETKİM'in satışı, kapitalist sistemde "**hukuk**"un ne olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Hiç kuşkusuz işçiler mücadele ettiklerinde, sınıf güdüleriyle "**hukuk**"un ne olduğunu fark ediyorlardı. Bu "**hukukun**," kendi lehlerine esnetilmesi-

⁶ Merkez yönetimine tabandan gelenler çoğunluk oluşturmadığı sürece, bürokrasinin tutumunu değiştirme imkânı yoktur.

nin, hatta ihlal edilmesinin (örneğin grev yasağına rağmen, üretimi durdurma veya yavaşlatma) mücadele ile gerçekleşmiş olduğunu bariz biçimde görmüşlerdi. Buna karşılık kendi lehlerine olan "hukuk"un da (örneğin, toplu sözleşme hükümlerinin uygulanmaması, sendikaya üye olan işçilerin işten atılması vb.) karşı taraf tarafından ihlal edildiğini de bariz biçimde görmüşlerdi. O halde işçiler hukukun, iki sınıfın gücünün (mücadelesinin) düzeyine bağlı olarak yeniden-kurulabildiğini⁷ mevcut sendikal bilinçleriyle fark etmektedirler. Ülke çapında, devletin kendi yasalarını, mitingler, ceza davaları yolsuzluklar vb. gibi olaylar da **çığnemiş olduğunun** bilincindedirler.

Kitle mücadelesini örgütlemeyen, yasallığı sığınmak, hele hele dilekçe vermek burjuva reformizminin bile gerisine düşmek anlamına gelir. 20 yıllık özelleştirme mücadelesinin somut tecrübeleri bile açık biçimde hukukun sosyal mücadelenin ürünü olarak oluştuğunu, değişebileceğini, nasıl olursa olsun örgütlü işçi mücadelesi karşısında uygulanmasının hiç de kolay olmadığını göstermiştir: Mücadelenin yükseldiği dönemlerde mahkemelerin işçi lehine verdikleri kararlar artmaktadır. Ve mücadele (fabrikada veya genel olarak) gerilediği dönemlerde tam tersi sonuçlar vermektedir.⁸ Üstelik 1999'dan itibaren özelleştirme mevzuatı, işçiler aleyhine değiştirilmiş, kanunlardaki açıklar kapatılmış hatta özelleştirme Anayasal hüküm haline gelmişken, çok güçlü mücadeleler yapılmadan, burjuva hukukunun işçiler lehine esnetilmesi çok daha güçtür.

Bu, burjuva-sol iktisatçıların da göremediği olgulardan biridir. Kendi hukuk kurallarını bile çığneyen kapitalist devleti uyarmaya hukuka saygının bir gereği olarak devam edip dururlar. Hukuk fakültelerinde öğretilen, hukuka geri çağırırlar adeta devleti. Sonra bu uyarıyı "mazlum sınıfları" savundukları için de -çoğu kez ahlâken- yerine getirirler. Uyarılar orada sona ermez, sermayenin kendi iç rekabetindeki adaletsizliğe ("haksız rekabete") yol açan hukuk ihlalleri de rahatsız edici bulunur. Yalnızca özelleştirme sürecinde "saf bir hukuka" affettikleri önem onların hukuku, sınıfların dolayısıyla devletin dışında tasavvur etmiş olduklarını göstermek için yeterli kabul edilebilir:

7 Burada diğer faktörleri ihmal ediyoruz.

8 1986-91 döneminde, bilhassa özel sektörde dönemin İş Kanunu'nun (2821 sayılı) 17. maddesinde yazılı "üretimi yavaşlatma" suçundan çok sayıda yeni-öncü işçi için dava açılmıştır. Davaların birçoğu işçilerin aleyhine sonuçlanmıştır. Greve çıkılan işyerlerinde, Grev Ve Toplu İş Sözleşmesi (2822 sayılı yasa) Kanunu'na muhalefet etmekten de (çoğu grev çadırı kurmaktan) çok sayıda işçi ve sendikacı yargılanmıştır. Sembol önemi olan bir dava Türkay Kibrit Fabrikası'nda, Eylül 1987'de greve çıkan işçilerin, tuvalet ihtiyacı için, kurdukları portatif tuvalet nedeniyle, yargılanmış olmalarıdır.

“... özelleştirme furyası, Türkiye'de hukuki altyapıdan yoksun olarak ve Anayasa, kanun, hukuk ve usulden bihaber insanlara, (...) **emanet**⁹ edilerek başlatıldı. Böylece özelleştirmeye karşı çok etkili bir hukuk mücadelesi verme imkânı doğdu. (...) Yargıya taşınan sakat, hukuk dışı uygulamaların pek çoğunda, yürütmenin durdurulması ve iptal kararları alındı.”¹⁰

Hâlbuki sermayenin hem kendi iç rekabetinin zaruretleri hem de işçi sınıfına karşı, **keskin ve ani dönüşümü içeren bütün saldırıları** tam da böyle, **kendi yasalarını dahi çiğnemenen** başlayamaz ve sonuçlanamaz (Hâtta siyasi istikrar için bile, bu tür ihlaller kaçınılmazdır). “Hukukun çiğnenmesi” pek çok kez devletin şiddetiyle birlikte ilerler. Böylece hukuk ve politika iç içe geçer ve hukukun tarafsızlık halesi çok çabuk düşer. Mafyanın sermayeler arası rekabete dâhil olmasının da, nedeni de budur.

Ne devlet, ne “egemen hukuk sistemi” tarafsız değildir. Kanun koyucu belirtmiş denilip, tarafsızlık addedilen şey an’daki sınıf mücadelesinin dengesine göre, burjuvazinin temsilcilerinin, çoğu kez okumadan önlerine gelen tasarıları **kabul etmiş olması, ediminin** icra edilmiş olmasından başka bir şey değildir.

Burjuva sol veya liberallerin, devleti idarede tarafsızlığa ve yasalara saygılı göstermeye davet etmeleri, kendilerinin tutarlılıkları açısından gereklidir ve hukuktan ne kadar uzaklaşıldığını ortaya koyan “eserler” vermeleri için verimli bir alan da oluşturur. Yeter ki bu görüşlerine işçi sınıfı, uzak olsun! Ama bütün fikirler, her zaman kendine akacak bir yatak bulur. İşçi sınıfının kendi bağımsız siyasi hattını oluşturamadığı Türkiye gibi ülkelerde çoğu kez, burjuva sol görüşler, sendika bürokrasisi aracılığı ile işçi sınıfına ulaştırılır. İşçilerin bilincinin bulanıklaşmasına yardımcı olur. Bu görüşlerin varabileceği sınır, mevcut kapitalist sistemin teşhirinden ibarettir, çok basitleştirerek ifade edersek şunları vaz’ etmiş olurlar: *“Eğer iyi politikalara sahip burjuva hükümetler olursa ve yine yasalara uyarlarsa, iyi kararlar alırlarsa ve bir de iyi idareciler atanırsa sorunlar çözülür.”* Yani bir tür “reform” önerisine sahiptirler.

İşçiler içgüdüleriyle çıkarlarının mevcut hukukla belirlenmiş düzenle çatıştığını fark edip, mücadeleyi sıçratacakları anda, bürokrasi, burjuva solun bu malzemelerinden de yararlanarak eylemi düzen sınırları içine çekmeye çabalamıştır. *“Mevcut hukuk çiğnenmemeli, eylemin meşruiyetine gölge düşmemelidir vs. vs.”*

9 Negatif (terk etme, bırakma) veya nötr (havale etme) yönü olan sözcükler yerine pozitif anlamı olan “emanet etme” sözcüğünün seçilmesi, yazarın, devlete verdiği önemi (devlete attığı tarafsızlık rolünü) göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

10 Korkut Boratav, Cumhuriyet, 16 Mart 2005.

Böylece düzen devam edip gider. Maalesef bu tablo her özelleştirme karşıtı eylemde tekrarlanıp durmuştur.¹¹

PETKİM'in, açılan davalar devam ederken, yani hukuk usûl yönünden çiğnenirken" özel kesime devredilmesi bir kez daha toplumsal yasaları berrak biçimde doğrulamış oldu: Hukuk denilen şey, sınıflar mücadelesi alanı dışındadır, tarafsız da değildir, bir bakıma güçler dengesinin bir ürünüdür. Mücadele ne kadar birleşik, kitlesel ve programatik taleplere sahipse elde edilen hukuk (kazanıma da) o kadar büyüktür. Ve bunun tersi de doğrudur.

PETKİM'in özel sektöre devri **ekonomik istikrar** için önem taşıyordu ve sendika bürokrasisi de bu istikrara saygı göstermeliydi.¹² Böylece PETKİM'de iptal davaları sonuçlanmadan devir sözleşmesi imzalandı.¹³ İşletmenin devredilmesine, sendika bürokrasisi ciddi bir tepki göstermedi. İşçi hareketinin geriye çekildiği, burjuvazi arasındaki iktidar çatışmasının pasifleştirdiği mevcut koşullarda, buna niyeti de olamazdı.

Özelleştirmeye karşı en fazla mücadele eden, en tecrübeli işçileri barındıran PETKİM Aliağa mücadeleyi ateşleyebilir miydi? ... Malatya, Adana, Tokat, Ballıca (Samsun), İstanbul Cevizli Tekel fabrikası işçilerinin yükselmekte olan mücadeleleriyle kısa sürede birleşebilir miydi? ... Ve oradan enerji sektörü işçilerini harekete geçirecek köprüleri kurabilir miydi? ...

Sendika bürokrasisini aşarak tabanda örgütlenmiş, komiteler mevcut değilken bu sorulara olumlu cevap vermek mümkün görünmüyor. İşçi hareketi geriye çekilmişti, kamu sözleşmeleri imzalanmış, tansiyon düşmüştü. Aslında işçiler yıllardır yapılan mücadelenin "kesin sonuçlar" elde edememesi karşısında yılmadılar da, yorulmuşlardı, kafalar karıştı, bilinç bulanıktı. TÜPRAŞ'ın satışında fırsat kaçmıştı; oradaki yenilgi, PETKİM'in muhtemel mücadelesinin üzerine ağır en-

11 Örneğin Seka işçileri 2005'te mevcut yasaların ötesine geçerek, "Seka Kapatılmaz" diye haykırıp fabrikayı işgal ettiklerinde, fiilen, yeni-yatırım talep etmiş oluyorlardı; bu ileriye doğru yeni bir hukuk yaratılması adımı idi. Doğru bir programa ve ideolojik kaynaklara sahip olsalardı, buradan "İşçi Kontrolü" talebini haykırmaya sıçrayabilirlerdi. Ve işte bu da yeni bir hukuk yaratılması anlamına gelirdi.

12 AKP'ye kapatmak üzere açılan davaya karşı "ekonomik istikrarın" bozulacağını gerekçe gösteren burjuvazi ve sözcülerinin bu tavrı ile neo-liberal ideolojinin ekonomi ve siyaseti ayırı düzlemlerde işletmek gerekir söylemi birbiriyle uyumludur.

13 İşçi sınıfı genel mücadelesi yükselebilir veya siyasal istikrarsızlık sonucu oluşacak zayıf bir hükümet, sınıf üzerinde meşruiyetini sağlamak üzere hakemlik imajı yaratmak amacıyla, Petkim için açılan iptal davalarının sonucunu bekleyebilir, hatta ihaleyi iptal edebilir. Ama bu dahi, özelleştirmenin yeni bir evreye girmiş olduğu gerçeğini değiştirmez.

kaz olarak çökmüştü. Koşullar, özelleştirme için uygun görünüyordu. Üstelik biçilen fiyat için TÜPRAŞ ihalesinde olduğu gibi yağma var diye haykıran da yoktu. Yeni talipler arasında, “ezeli düşman” Ermeniler de yoktu¹⁴ tam tersine “iki devlet tek millet”in diğer parçası Azeriler avantajlıydı.

Sendika genel başkanı, 2007 ihalesinde, ihaleye katılanların milliyetlerini sorgulayarak, özelleştirmeye karşı “**milli hissiyatlar**” üzerinden de barikat oluşturmaya çabalamıştı. İşçi hareketini seferber edecek hazırlıklar yapılacağına, özelleştirmeye karşı, adeta istihbarat servisi yetkilisi gibi görev üstlenmek, **bariz bir acizlik örneği** olduğu kadar, **bürokrasinin şoven yüzüne** de işaret eden bir örnek olmuştu. PETKİM özelleştirmenin ilk hedefleri arasında olmaktan çok, özelleştirmeye karşı kitlesel mücadelelerin verildiği işçilerin istihdam edilmiş olduğu fabrika olarak önemliydi. 20 yılı aşan mücadele deneyimi, özelleştirmeye karşı ne yapılması gerektiğini şu veya bu şekilde hâlâ bürokrasiye gösterememişse aslında özelleştirme karşıtı mücadelenin yeniden gözden geçirilmesi, bürokrasi için faydalı da olamazdı.

Tarihin cilvesi, PETKİM’in 2008 ihalesini ironik biçimde Azeri ortaklı şirket kazandı. Üstelik bu şirket “dost ve kardeş Azerbaycan’ın” devlet kuruluşuydu ve de “milli” şirketlerimizden biriyle (TURCAS) ortaktı. Bürokratomuzun “milliyetçi hissiyatı” **bu kez ters yönde, yani “kardeş devlete” ait bir şirketin kazanmasının olumluluğu ekseninde** ele alıp almadığını bilemiyoruz. Bizim için kesin olan, işçi sınıfının başına çöreklenmiş bürokrasinin manevra yeteneğinin burjuva siyasetçileriyle karşılaştırılamayacak ölçüde ilerde olduğudur.

Fakat yazık ki bu şirket de pek kardeşlikten anlayacak gibi gözüküyor. Bu “kardeş milletin” şirketine PETKİM’in daha ihaleye ilişkin davalar sonuçlanmadan devredilmesi yetmezmiş gibi, şimdi de şirket “pek de “kardeşliğe” sığmayan işler yapmakta: *“Emekli olanları ve taşeron olarak yeni işçileri de taşeron firmada iş-başı yaptırmaya”*¹⁵ çalışmaktadır. Anlaşılan, “kardeş milletin” şirketi, özelleştirmenin ne anlama geldiğinin, farkındadır, ama farkında olmayan ne yazık ki bi-

14 Petrol-İş Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın’ın, 2007 ihalesine ilişkin şu sözleri, sendika bürokratinin “çok yönlülüğüne” dair iyi bir örnek olabilir: “Özelleştirme, alıcı konsorsiyumun yapısı ve karmaşık ilişkiler ağı nedeniyle Türkiye’nin çıkarlarına değildir. ... [Öztaşkın] Gazetecilerin soruları üzerine, konsorsiyum içindeki Rus şirketinin arkasındaki kişinin Ermeni olduğunu iddia etti. Bu kişinin Ermeni diasporası adına çalışıp çalışmadığını bilmediklerini ancak kaygılı olduklarını anlatarak "Bu ihale Ermenistan'da olsaydı ve Petkim Ermeni petrokimya şirketine talip olsaydı, bırakın ihaleyi almayı, kabul bile edilmezdi" dedi. Radikal, 7 Temmuz 2007.

15 Evrensel Gazetesi, 29 Temmuz 2008

zim sendika bürokrasimizdir. Umuyoruz ki bu Azeri devlet şirketi, kapitalizmin mantığına uygun olarak, işçilere saldırdıkça, bürokrasimiz, "dost ve kardeş" Azerbaycan hakkında, bizleri olumsuz düşüncelere sevkmez!

Diğer yandan bürokrasinin, bu umutsuz manevraları, mücadeleci PETKİM işçisi için kendi özgücüne güvenmek ve mücadeleyi tabandan, geçmişin dersleri ışığında yeniden öreerek, geleneği devam ettirmekten başka bir yol bırakmamak gibi hayırlı bir sonuca da yol açabilir. Umudumuz ve beklentimiz burada... Daha iyi bir dünyanın ve Türkiye'nin yolu da buradan geçiyor.

Tekel örneğinde ise, şu bir kez daha görüldü: Bürokrasinin tahakkümü altındaki, mücadele geleneği zayıf, taşrada mukim işletmeler mücadelenin başlatıcısı, ilk kıvılcımın yaratıcısı olabilir. Ama bu kıvılcım, muhakkak surette sanayi merkezlerine sıçramalıdır ki birleşik bir mücadele örülebilsin.

Tekel mücadelesi birleşik bir mücadeleye yol açabilir miydi? Bu soruya, olumlu cevap vermemizi mümkün kılan nesnel olgular var. 2007 kamu toplu sözleşmelerinde küçük de olsa tabanın daha hareketli olması, 2008 bahar TELEKOM Grevi, PETKİM özelleştirmesi, sosyal güvenlik sistemi kazanımlarına yeniden saldırının bütün ücretlileri hareketlendirmesi, Tuzla işçi cinayetlerine karşı yükselen mücadele... Nitekim sosyal güvenlik sistemine karşı Türk-İş'in önderliğindeki 14 Mart 2008 "kısmi genel grevinin" işçi sınıfının örgütsüz kesimlerinde bile desteklenmesi, birleşik bir hareketin oluşacağını, *mücadele etmekte olan işçilerin taleplerini haykırabileceğini* somut olarak göstermişti de. Bölünmüş durumdaki sendika bürokrasisi, 1 Mayıs 2008'de görüldüğü gibi, mevcut koşulları değiştirmeye, niyetli görünmüyordu. 2001 yenilgisinden sonra demoralize olmuş işçi sınıfı, eski öncü kuşağı aşağıdan bir hareketi örgütleyecek ruh haline sahip değildi.

TÜPRAŞ ve PETKİM, Türkiye'de özelleştirme saldırısının kaderinde çok etkili olmuştur. Özelleştirmeye karşı bilhassa PETKİM işçisinin **uzun soluklu militan** mücadelesi, diğer işletmelere örnek teşkil etmişti. Bu nedenle, Tüpraş ve sonra PETKİM'in devredilmesiyle özelleştirme saldırısında çok önemli bir **esşğin** aşılmış olduğunu ifade etmemiz abartı olmaz.

Şimdi geriye kalan sınırlı sayıdaki kamu işletmesinde çalışan işçiler hariç sanayi işçi sınıfının hemen tamamı, özel sermayenin kontrolündeki işyerlerinde (kamuya ait, enerji santralleri, enerji dağıtım hatları ile şeker şirketinin birkaç işletmesi ve irili ufaklı birkaç fabrika) istihdam ediliyor. Artık sanayi sektöründe, kamu-özel sektör işçisi biçimindeki ayırım sona ermiştir. Bu işçi sınıfı için, yeni bir aşamadır.

Bu aşamadan sonra, özelleştirmeye karşı mücadele genel işçi mücadelesi ile bütünleşmez veya genel işçi mücadelesinin desteğini temin edemezse, elde kalan kamu kuruluşlarının özelleştirilmesinin önüne geçilemeyecektir. Özelleştirmelerin belli bir süre için yavaşlatılması veya durdurulması da geçmişte olduğu gibi mümkün olabilir. Ama önüne geçilmesi, işçi sınıfının bilincinin mevcut sendikal düzeyi aşarak, **siyasi talepler** düzlemine sıçraması, en azından KİT'lerde "**işçi kontrolü**" talebine hayat vermesiyle mümkündür. Bazı özel şartlar nedeniyle (sermaye ve devletin özgül ihtiyaçları nedeniyle özelleştirmeyi erteleme gibi) enerji özelleştirmeleri geciktirebilir, hatta zayıf bir olasılıkla vazgeçilebilir. Ama bunlar işçi sınıfına ve sendikalara zaman kazandırır, ama aynı zamanda onların belirsizliğe sürüklenmemesi için, etkin bir kamu yatırımı talebi ve istihdam artışı talebini zorunlu kılar.

Türkiye'de KİT olarak isimlendirilen mal ve hizmet üreten sanayi ve hizmet kuruluşlarının devlet mülkiyetinden, özel mülkiyete devredilmesi yahut tasfiye edilmesi operasyonunun büyük kısmının (özellikle işçi sayısının büyüklüğü bakımından) tamamlanmış olduğunu söyleyebiliriz. Neo-liberal saldırı, nihai amacına 20 yılda, yani bir nesillik sürede, en önemlisi sınıfa verilen tavizlerle ulaşabildi. Sınıfa verilen tavizler süreci yenilgi olarak tanımlamamızı engellemez. Çünkü bu tavizler, mücadeleden daha çok, özelleştirilen işletmede istihdam edilen sınıfın fiziki varlığını tedricen azaltmayı amaçlamaktaydı.

Ö halde bu makalede, özelleştirme sürecini (saldırısını) monografik biçimde ele almaktan ziyade, kamu sektörünün tasfiye edildiği koşullarda meydana gelmiş bulunan manzarayı ve sınıf mücadelesinin imkânlarını tartışmak daha doğru olacak. Bu makalenin çerçevesi, sınıfın fiili varlığına dolaysız saldırıyı içeren meta üretilen devlet işletmelerinin özelleştirilmesiyle sınırlı.¹⁶

16 Eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alanlarının (ve ormanlar, su havzaları, sahiller) özelleştirilmesi işçi sınıfın tamamına ve toplumun bütününe yönelik bir saldırı ve uluslararası sermayenin neo-liberal saldırının çok önemli ikinci boyutunu oluşturuyor. Eğitim, sağlık, sosyal hizmetlerin (kreş, yaşlı bakımı) özelleştirilmesi bakımından önemli mesafeler alındı. Örneğin sağlık alanında kamu yatırımları en alt düzeyde bulunuyor. Özel sağlık kuruluşlarından devletin sigortalılar adına "hizmet satın alması" yaygınlaştırılıyor. AKP iktidarında sağlık ve eğitim hizmetlerinin metalaşmasını hızlandıran çok sayıda düzenleme sınıfın tepkilerine rağmen (özellikle sağlık alanında işçi sınıfının belli bir kesiminin ve küçük üreticilerden oluşan sigortalıların desteği kazanılarak) hayata geçirilebildi. En önemli hiçbir sağlık sigortası olmayan, kapitalist sermaye birikimi hızlandıkça "sigortalı olma ümidini" tamamen yitiren, toplumun en alt kesimine verilen sağlık hizmetinin kapsamı genişletilmiştir. Tedavi hizmetleri

Özelleştirme de her ekonomik olgu gibi “sosyal ilişkiler” içinde analiz edilirse, üzerine atılan örtülerden, kendisine izafe edilen kavramlardan “kurtarılabilir.” 20 yılı aşkın bir süre, özelleştirmenin gerçek veçhesini ortaya koyacak muazzam bir malzemeyi bize vermekte. Özelleştirmeye dair tespitler ve teoriler pratiğin sınavından geçmiş durumdalar. F. Engels, “...olaylar güncel tarihle değerlendirilirse, nihai ekonomik nedenlere kadar gitmek asla mümkün olmayacaktır”¹⁷ der. Şöyle devam eder:

“Belirli bir dönemin, ekonomik tarihine berrak bir toplu bakış, aynı an için hiçbir zaman olanaklı değildir. Bu ancak her şey olup bittikten, materyali toplayıp ayıkladıktan sonra yapılabilir. İstatistik burada zorunlu bir kaynaktır ve hep topallayarak arkadan gelir.”

Özelleştirme adı altında kamu işletmelerine yönelen saldırı henüz tamamlanmadıysa da, genel eğilimleri, özgül noktaları ortaya koymak, şu 30 yıllık süreç için pekâlâ mümkündür. Bu aynı zamanda, sürecin kapitalizme içkin yasalara tabi olarak işlediğini gösterebilir ve tarihin bir “sınıf mücadeleleri tarihi” olduğuna da kanıtlar sunabilir. O halde işçi hareketinin önümüzdeki dönemde, mücadelelerinde “sınıf hafızasına” katkı da yapabilir.

“Özelleştirmeyi, kapitalizmin krizi ekseninde, uluslararası sermayenin işçi sınıfına devlet aracılığıyla sistemli saldırısının bir biçimi olarak tarif edenlerin ve böylece sınıfın mevcut örgütlenme düzeyini dağıtacağını, kazanımlarını ortadan kaldıracığını hedeflediğini ilan edenlerin öngörülerini 25 yıllık uluslararası pratik karşısında doğrulanmıştır.”¹⁸

2001’den AKP Hükümetine ve Bugüne

Erken emekliliğin teşviki, taşeron, geçici, göçmen vb. statüde istihdamın yay-

hızlandırılarak (doktor sağlık personeli hastane başına hasta sayısının aşırı derecede artışı) sağlık hizmetinin kalitesizliğinde eşitlik yaratılması suretiyle, kapitalizmin muazzam eşitsizliği telafi edilmeye çalışılmıştır.

Diğer yandan mülkiyeti veya kontrolü kamuda olan üretim ve hizmet alanlarında (üretim yapılan veya yapılmayan, ormanlar, sahiller, maden alanları, doğal parklar vb.) uluslararası sermayenin ve yerli sermayenin özelleştirmeleri bir an önce hayata geçirmek için şiddetli baskıları var. Sermayenin genel çıkarlarını korumadaki itinalı tutumundan kuşquamuz olmayan AKP iktidarının bu konuda tereddüdü yok. Yine de bir burjuva devletinde mevzuatın hazırlanması ve kurumsal düzenlemeler çok kısa sürede yapılırsa da bu tür alanların fiziken özelleştirmeye hazırlanması (yol, iletişim altyapısı vb.) için belli bir zaman gerekir.

17 F. Engels, Önsöz, s. 8 (K. Marx, “Fransa’da Sınıf Savaşları”, Sol Yayınları, 4. Baskı 1996, içinde).

18 Ali E. Bilgin, “Özelleştirmeler ve İşçi Sınıfı...” Sav Almanak 2005, s. 43.

gınlaştırılması ve özelleştirmeler sonucu, 2001'e gelindiğinde, sendikalı işçi sayısının belirgin biçimde düşmüş olduğu görülüyordu. Toplu sözleşmeye dahil işçi sayısı 1989-91 döneminde yaklaşık 1,5 milyon iken 1999-2001'de 900 milyona gerilemişti. 1989-1991 döneminde yaklaşık 900 bin olan kamu sektörü sözleşmeye dahil işçi sayısı, ikinci dönemde 600 bine gerilemişti.¹⁹ Resmi verilere göre 1993-2001 yılları arasındaki 8 yılda, kentlerde mukim ücretli sayısı 2,6 milyon kişi artmış, toplam kent ücretli sayısı 11,2 milyona yükselmişti. Sanayi işçisi sayısındaki artış aynı dönemde 680 bin işçi olmuştu.²⁰ Proleterleşme artıyordu, ama örgütlü işçi sayısı gerilemeye devam ediyordu. Sendika bürokrasisi nasıl 1980'lerin ortalarında "bu yasalarla grev yapılmaz" diyordu ise, örgütlenme konusunda da "bu yasalarla örgütlenme yapılmaz" demeye getiriyorlardı. Bu şikâyet halen devam ediyor. Türk-İş merkezinde, profesyonel örgütlenme bürosu kurma zarureti sistematik bir biçimde talep edilmese de zaman zaman gündeme gelmiştir.²¹

2000 yılında sanayi sektöründe üretim düzeyi artmıştı ama stoklar da büyüyordu. Ürünler yine pazarlarda eşdeğerlerini bulamıyorlardı. "Piyasa ürünlerin paraya çevrilmesine yanaşmıyordu." Fiyat artış hızı 99'a göre yavaşlamıştı ama (tüketici fiyatları) yine de %55 gibi yüksek bir seviyede idi. Ödemeler dengesi açığı reel döviz gelirleriyle kapatılamayacak düzeye çıkmıştı. Kamu açıkları büyümüştü.

Kasım 2000'deki devalüasyon eşdeğer bulamayan ürünlere dış talebi kısmen artırmıştı, ama yetersiz olduğu anlaşılıyordu. Beklentiler olumsuzlaşıyor, yatırımlar geriliyordu. Ekonomik çöküş kaçınılmaz görülüyordu (Kasım 2000 sarsıntısından sonra). Hatta Ocak 2001'den itibaren bir zaman sorunu haline gelmişti.

21 Şubat 2001'de, para piyasalarındaki çöküşle Türkiye yeni bir evreye girmiş oldu. Kriz para piyasalarının çökmesiyle tezahür etmişti ama üretim sürecindeki etkileri muazzam oldu. Yüzlerce işyeri kapatıldı, binlercesi kapatılmanın eşliğine geldi. Sanayi firmaları ağır borç yükü²² altında, küçülmeye başladılar.

19 Çalışma Bakanlığı Çalışma Hayatı İstatistikleri 1989-2000.

20 TÜİK, Hana Halkları ve İşgücü Anketleri, İstatistikleri, 1993-2001.

21 Ancak 2003 yılında profesyonel bir birim kurulması, gündeme gelmişse de, bir türlü faaliyete geçememiştir. Bu girişim, sendikal örgütlenme kampanyası oluşturmak gibi, asli bir amaçtan çok idari nedenlerle yapıldı, hatta bürokrasiye yakın isimlere iş yaratılması düşünülmüştü. Yıldırım Koç örgütlenmeye dair taleplere ve merkez bürokrasinin örgütlenmeyi savsaklamasına, Türk-İş tarihine dair her şeyi yazma konusunda "enerjik tutum" a sahip olmasına rağmen, pek değinmez.

22 İstanbul Yaklaşımı diye bilinen zor durumdaki firmaların yeniden yapılandırılmasına dahil olan firma sayısı, 2003 yılı başında 212 idi ve toplam borçları, 3 milyar dolara ulaşmıştı.

Sermaye birikiminin bozulan istikrarının, üretim sürecinde işçi sınıfını hedef alan keskin değişiklikler yapılmadan (*nispi artı değeri, belirgin biçimde artırmadan*), sağlanamayacağı (*1999 yılı 9 Aralık tedbirleri de işe yaramamıştı*) nedeniyle belli olmuştu. Sermaye krizden çıkış için üretim sürecine yönelik tedbirleri “ekonomik hayatın realitesini” her kesimin kabul edeceği bir uzlaşma içinde hayata geçirmek istiyordu. Ancak devletin sıkı nezaretini de talep ediyordu.²³ Sendika bürokrasisine de sırt çevirmemiş olduğu, sendikaları doğrudan hedef almasından anlaşılıyordu. Bu dönemde sermaye sözcülerinin tutum ve açıklamaları, işçi hareketinin muhtemel tepkilerinden çekinmekte olduklarını, daha doğrusu, yakın zaman mücadelelerinin hafızalarında silinmemiş olduğunu gösteriyordu.

Toplam ücretlerin ciddi biçimde daraltılması, kamu harcamalarının finansmanının keskin biçimde değiştirilmesi, parasal ve idari diğer desteklerin sağlanması, (*rekabet gücüne destek olmak üzere*) KİT'lere, sosyal güvenliğe eğitime nispi olarak daha az kamu kaynağı tahsis edilmesi, özelleştirmelerin geciktirilmemesi... Sermayenin başlıca taleplerini oluşturuyordu.

Şubat 2001 krizinden çıkış için sermayeye göre işte bunlar gerekiyordu. Burjuva sosyalisti iktisatçılarımız ise, bu tedbirlerin krize çare olamayacağını iddia ederken, aslında programın burjuvazinin sıkıntılılarına çare olamayacağını vaz'etmiş oluyorlardı.²⁴ Burjuva sosyalistleri, “kendi akademik veya entelektüel fikir” üretimlerini **gerçekleştirirken** bir kez daha sendika bürokrasisinin, bu dönemde de kullanacakları malzemelere katkı yapmış oluyorlardı: **“Kriz yanlış İktisat politikalarının eseridir, yani kapitalizm iyi işletilebilir...”**

212 firmadan, 165'i büyük ölçekli firma (20 Grup), 47'si ise küçük ölçekli firma özelliğini taşıyordu. Radikal Gazetesi, 8 Ocak 2003.

23 Parlatmentonun kapatılmadan güçlü bir teknisyenler hükümeti oluşturulması gerekliliği, bu dönemde bazı sermaye sözcüleri tarafından dile getirildi.

24 Bu iktisatçıların çoğu, 21 Şubat 2001 mali çöküşünden sonra bile krizin nedenlerini kapitalizmin nesnel yasalarının ve sınıflar mücadelesinin dışında, “yanlış iktisat politikalarının” uygulanmasıyla oluştuğunu “izah etmeye” devam etmişlerdir. Burjuva sol iktisatçıların önde gelenlerinden, Korkut Boratav, krizi değerlendiren bir yazısında parasal ve vergiye dayalı çözüm önerilerini maddeler halinde sunduktan sonra “[bu politikalar uygulansaydı] ... yıl sonunda büyük ölçüde kısa vadeli sermaye çıkışları ile başlayan ve ekonomiyi sarsan finansal kriz ortamına sürüklenilmezdi” derken, krizin kapitalizmin nesnel yasalarının sonucu oluştuğunu, işçi sınıfının andaki kazanımlarının, onu derinleştirdiğine dair hiçbir şey söylemiyor. Krize dair önerilerinin ise “daha iyi işleyen bir kapitalizm”i vaz'etmekle birlikte, reel sektöre ait öneriler içermediği için, “katkı” anlamına gelmesi de şüphelidir (“Finansal Kriz IMF'nin Eseridir”, Petrol-İş yayın no: 67, Mayıs 2001). Bu önerileri burjuvazinin ne öğrenmeye hatta dinlemeye bile tahammülü yoktu, devletin ekonomi bürokrasisinin de. Geriye, sendika bürokrasisi kalıyordu.

İşçi sınıfı, bu ağır saldırı hamlelerine cevap verecek bir şekillenme içinde değildi. Sendika bürokratlarına güvenini yitirmişti ama güveni azaldıkça bürokrasinin sınıf üzerindeki hegemonyasının arttığını da görüyordu. En önemlisi birçok hat üzerinden tarif edilebilecek bir bölünmeye uğramış olmasıydı.²⁵ Üretim sürecindeki bölünmeler, etnik bölünme ile kesişiyordu. İşyerinde işçiye kadar inen bölünmeler (*bütün kriz dönemlerinde olduğu gibi*) "işçinin işçiyle rekabeti"nin somut gerekçelerinden biri haline geliyor, birleşik mücadelenin önünü kesiyordu ve tersine işçileri ağır faturayı ödeme bakımından ortaklaştırıcı bir işlev görüyordu.

Sermayenin talepleri işçi sınıfına karşı ağır saldırı programının neredeyse engelsiz olarak uygulamaya konulmasıyla aşılacaktı. Yine de milliyetçi hükümet ve ona, ABD'den teknisyen olarak dâhil edilen Kemal Derviş²⁶ işçi sınıfını doğrudan hedef almamaya özen göstermişlerdir. İşçiler toplumun bir parçası olarak krizin bedelini **ödemeye değil, paylaşmaya** davet edildiler. Hâlbuki 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 2004 istikrar tedbirleri sürecinde işçi sınıfı, krizin asli faili olarak ideolojik bir saldırıya uğramıştı.

Hükümet yeni tedbir paketini açıklamadan önce, sendikaları yanına almaya aşırı özen gösterdi. Örneğin, Kemal Derviş üç konfederasyonu 15 Mart 2001'de ziyaret ederek "*üç ay sabır göstermelerini*" isteyerek, destek talep etti. Nitekim tedbir paketinde, sosyal diyalog ve uzlaşma ile ESK'ya (Ekonomik ve Sosyal Konseye) vurgu yapılması ve konseye ilişkin tasarının tam da bu dönemde yasalaşması dikkat çekicidir.

Sendika bürokrasisi, saldırının boyutunun farkındaydı, koltuklarını sarsacak bir saldırının eşliğinde olduğunu açık biçimde hissediyordu. Ama hükümetin sermaye ile görüş birliği içinde, sendikalara, "uzlaşma adına" elini uzatması, bürokrasinin endişelerini giderirken, ona tarihsel görevini de hatırlatmış oluyordu. Bu görevi yerine getirmesine engel olacak bir toplumsal muhalefet de yoktu. Kemal Derviş'le yapılan görüşmede, Türk-İş²⁷ destek vaat etti:

25 Bölünme üretim sürecinde, taşeron/geçici-kadrolu; sendikalı-sendikasız; vasıflı-vasıfsız gibi biçimlerle ortaya çıkıyordu.

26 1974 yılında CHP-MSP koalisyon hükümetinde danışman olarak görev almış, Dünya Bankası uzmanı. Göreve getirilmesinin temel nedeni uzmanlığından çok, uluslararası mali kurumların güvenine sahipti. Bilgilerini uluslararası kurumlarla paylaşmak gibi demokratik reflekslere sahip olması mali kurumların güven duyması için yeterli bir özellikti.

27 Yıldırım Koç'la birlikte Türk-İş'e yaklaşık 10 yıl hâkim olan Meral'in "hizmetlerini" işçi sınıfı unutulabilir ama egemen sermaye kendisine müteşekkirdir. Bakanlık sözü verilerek milletvekilliği ile "şereflendirilmiştir."

“Vurgunun, talanın üzerine gittiğiniz müddetçe, yatırım yapan, devletin karşısında sorumlu olan işverenleri desteklediğiniz sürece bu sıkıntılar azalacaktır. Devlete, siyasete ve size yardımcı olmaktan kaçınmayız. Amacımız muhalefet yapmak değil, sorunlara çözüm bulunmasıdır.”²⁸

Örgütlü işçi sınıfının krizde kitlesel işçi çıkarmalar, ücret ödemelerinde düzensizlik, sıfır ücret zammı, sipariş geldikçe yapılan işe göre ücrete (*yeni iş kanununda çağrı üzerine istihdam ifadesiyle kural haline getirilmiştir*) tabii kılınmak istenmesi işyeri düzeyinde kitleselleşemeyecek mücadelelere yol açarken, sendika üzerinde de basınca yol açmıştı. İstihdam edilen emekçiler yedek işgücüne her geçen gün katılan kitlelerin basıncı altındaydılar. 1999 sonunda IMF ile imzalanan anlaşmanın krize giden yolu döşediği emekçi sınıfı içinde yaygın bir kanaat haline gelmekteydi. 7 yıldır ücretleri ve sosyal kazanımları gerilemekte olan işçi sınıfında, “krizin faturasını ödememek” ekseninde etrafında şekillenme ihtimali güçleniyordu. Kriz koşullarında Emek Platformu daha kolay toplanmaya başladı. Platform bileşenlerinin bir kısmı daha somut adımlar atılmasını istiyorlardı. Platformun alternatif bir program hazırlaması kararlaştırıldı. Emek Programı adı verilen metin Ankara’da 28 Mart 2001’de düzenlenen bir sempozyum sonrasında açıklandı.²⁹ Program metni işyerlerinde öğle yemeği sırasında veya akşam çıkışlarda işçilere okundu, yaygın bir şekilde de dağıtıldı. Programın yegâne yararı, sendika aracılığı ile işçilerle dolaysız olarak bağ kurulabileceği ve eğer istenirse, birleşik bir mücadelenin örgütlenebileceğinin somut olarak görülmesi oldu.³⁰ Platformun bazı bileşenleri sınıfı harekete geçirmeye çalışsa da sendika bürokrasisi süreci kontrol ediyordu.

Sıra, sermayenin programının açıklanmasına gelmişti, yeni istikrar tedbirleri 14 Nisan 2001’de *Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı* adı altında açıklandı. Özelleştirmeleri hızlandırmak, ücretleri sınırlamak, sosyal ödemeleri sınırlamak, esnek istihdamı yaygınlaştırmak (yasal güvence getirmek), kıdem tazminatını kaldırmak saldırı programının örtük veya açık amaçları arasındaydı. Program açıklandıktan sonra kamu sözleşmelerinde işçilere “0” zam önerildi. Görüşmeler sonunda res-

28 Bayram Meral, Türk-İş Başkanı, Akşam Gazetesi, 15 Şubat 2001.

29 “Emek” sözcüğünü programın ana ve ara başlıkları dışında ancak birkaç kez ifade etmeyi beceren, sosyal ilişkileri adeta dikkate almayan, teknikçi bir metin. Metne, burjuva sol iktisatçılar ve akademisyenler damgasını vurmuştur.

30 Sendika bürokrasisi programın işçilere okunması ile birleşik mücadelenin örgütlenmesi işini birbirinden ayırmıştı. Temsilciler işçilere programı okuyor ama pratik görevler ne tam o anda demokratik biçimde tabanda tartışılıyor ne de temsilciler tarafından bir öneri getiriliyordu. Programın okunması bir tür klasik sendika eğitimi çalışmasına benziyordu.

mi tüketici fiyatları %53 oranında arttığı halde ücretlere ortalama 27 oranında zam yapıldı.³¹ Bürokrasi 1988'den bu yana ilk kez ücretlerin fiyat artışlarının altında artmasını kabul etmişti. Bu sendikal mücadele açısından çok ciddi bir dönüm noktasıydı. Ücretler bu yılın sonunda reel olarak %20 oranında azalmıştı. Böylece kamu sektöründe reel ücretler, 1993 yılına göre %38 oranında daha düşük hale gelmişti. Kamuyu özel sektör takip etti ve 301 bin işçinin sözleşme görüşmelerinde işçi çıkarma tehdidi altında toplu sözleşmeler 0 veya düşük nominal artışlarla sonuçlandırıldı. Saldırının en önemli kısmı başarılıydı; ortalama ücretler reel olarak keskin bir şekilde düşürülmüştü. Şimdi bu reel düşüş eğiliminin devam ettirilerek, istikrar kazanması gerekiyordu. Ayrıca emek sürecinde başka tedbirlerle desteklenmediği takdirde, krizden kısa sürede çıkış mümkün olamazdı.

Türkiye işçi sınıfı tarihinde herhalde **işçinin işçile rekabetinin** bu dönem kadar muazzam ölçüde arttığı başka bir devir azdır. İşçinin çalışma hakkını bireysel olarak koruma güdüsünü sendika bürokrasi, "önce işimizi" koruyalım biçiminde genelleştirmişti; vereceği tavizleri tasarlayarak. İkramiyelerden ve yılbaşı zammından feragat, hatta nominal ücretin kesilmesi, erken emekliliğe razı olmak, örgütlü işyerlerinde bürokrasinin "diplomatik zaferi" olmuştur, aynı zamanda.³² Bu manzara daha az yoğun olmakla birlikte kamu işyerleri için de geçerlidir. Kamu işçisi, özelleştirmenin krizden çıkış için açık gerekçe olarak kullanılacağını görmektedir ama karşı duruş için gerekli ruhsal şekillenmeye sahip değildir.

Nihayet, üretim sürecindeki tedbirler (işsiz sayısının aşırı büyüklüğünün baskısı altında), iş disiplinin yeniden ama farklı biçimde tesis edilmesiyle sonuçlanmıştır.³³ Taşeron işçi biçimindeki istihdamın hemen her işyerine teşmil edilmesinin neden olduğu bölünme ve yol açtığı rekabet; fiili iş güvencesinin gevşemesi, sendikal örgütlülüğün dağılması, bu dönemin iş sürecindeki disiplini artıran başlıca unsurlardır.³⁴

Bu eğilim, AKP iktidarında da hızlanarak devam edecektir. AKP'nin daha ilk yılında kamu toplu sözleşmelerinde, ücretler 2001'e göre reel olarak %7 oranında düşürülmüştür.³⁵ Bu kriz yılından sonraki yıllarda pek görülmemeyen bir açık saldıırı örneğidir.

31 Türk-İş Dergisi, Şubat-Mart 2003.

32 AKP Hükümeti dönemini ele aldığımız bir çalışmada bu dönemi daha ayrıntılı biçimde inceliyoruz.

33 AKP işte bu iş disiplinin hâkim olduğu koşullarda iktidara gelmiştir. AKP iktidarında sınıfa düşmanlık olarak görülen şeyin temelinde, AKP iktidarının kendisini var eden ve ekonomik istikrar olarak ifade ettiği üretim sürecindeki bu disiplin vardır.

34 İş disiplini, emeğin yoğunlaşmasını artırarak nispi-artı değer artışını hızlandırır.

35 Türk-İş kamu toplu sözleşme ücret verilerinden hesaplandı. Türk-İş Dergisi, Şubat-Mart 2003.

AKP'nin sağlık, sosyal yardım, eğitim alanlarındaki sefalette eşitlik politikası, aynı zamanda ücretler için de geçerlidir. Asgari ücret, AKP iktidarında reel arak artmıştır, ama asgari ücret ile ortalama ücret arasındaki makas çok önemli ölçüde daralmıştır.³⁶ Esnek istihdamın yaygınlaştırılması,³⁷ özelleştirme, kamu harcamalarının sınırlanması, bu keskin dönüşü tamamlayan diğer unsurlardır.

Bu sosyal ve iktisadi iklim altında özelleştirmelere yakından bakalım. **“Çalışma hakkının”** acil bir savunma talebi haline geldiği 2001 yılında hükümet özelleştirme programını uygulamaya koyamadı. Uluslararası ve yerli sermayenin ilgi göstermesi de beklenmiyordu. Böylece 2001 ve 2002 yılının özelleştirmeleri sınırlı sayıda kaldı. 2001 yılındaki 16 özelleştirme operasyonunun 11'i arsa, konut, sosyal tesis biçimindeki gayri-menkul satışından oluşuyordu. 2001'de yalnızca bir fabrika, SEKA'nın Dalaman işletmesi³⁸ MOPAK'a satılmıştır. 2002 yılında 35 özelleştirme operasyonunun 20'si gayri-menkul satışı, 10'u çoğu TEKEL işletmesi olmak üzere kapatma, biri de POAŞ'ın elde kalan kamu hisselerinin borsada satışından oluşuyordu.

2001-2002 Dönemi Özelleştirmelerin Tasnifi

	Adet
Sabit sermayenin bir bölümü	1
Gayrimenkul (Kamu işletmesinin mülkiyetindeki ev, arsa, arazi, lojman)	31
Fabrika	2
Liman	1
Kapatılan İşletme veya Fabrika	15
Sermaye Piyasasına arz	1
TOPLAM	51
Toplam Satış Tutarı (Milyon Dolar)	238,2

AKP 22 Kasım seçimlerinin muzaffer tek partisi olarak iktidara geldi. IMF gözetimindeki saldırı programını devraldığı anda tereddüdü yoktu, seçim öncesinde uluslararası mali kurumlara ve büyük sermayeye güvenceler verilmişti.³⁹ İşbaşına

36 2000'de SSK verilerine göre hesapladığımız ortalama ücret asgari ücretin yaklaşık 2 katı iken 2004'te 1,25 kata düşmüştür. 500 büyük firma ortalama ücreti ise aynı yıllarda 3 katlık bir farktan 2 katlık bir farka inmiştir.

37 Esnek istihdamı yasalaştırmanın “şerefi” AKP'ye aittir.

38 İşçilerin taşrada kitlesel mücadelesi satışa engel olamadı.

39 Seçimlerden birkaç ay önce Temmuz ayında, Tayyip Erdoğan, TÜSİAD Başkanı Özilhan'a,

geldiğinde bu güvenceleri maddi hale getirecekti, tabii genişleterek. Yerli, "laik" büyük sermayenin tereddütleri de kısa sürede giderilecekti. Daha çok büyük kentlerden ve bilhassa ezilenlerin ikamet ettiği bölgelerden oy alması, buna karşılık mevcut ekonomik politikayı "samimi biçimde uygulama" iradesine sahip olduğunu göstermesi, partinin asli temsil ilişkileri ve referanslarının⁴⁰ endişe unsuru olmasını azaltıyordu. Başbakan Tayyip Erdoğan'ın isteğiyle TÜSİAD Yönetim Kurulu ile bir araya gelen AKP yöneticileri toplantıda şunları söylediler

"Yanlış anlamalara meydan verecek davranışlar içine girilmemesinin iyi olacağına inanıyoruz. Diyalogdan yanayız. Aksamaları olsa da ekonomik programın ana omurgasına sahip çıkıyoruz."⁴¹

TÜSİAD Kongresi'nde başkan Tuncay Özilhan da istikrara vurgu yapıyordu:

"Ekonomide sağlanan iyileşme hepimize umut veriyor. Ancak dışımızdaki hava koşulları sürekli değişebiliyor. Bu yüzden, bu uçağın pilotlarının sürekli rota kontrolü, sürekli ince ayar yapmaları gerekiyor. Gözlerini göstergelerden ayırmamaları ve uyarıları dikkate almaları zorunlu."⁴²

AKP'ye karşı endişeler, laiklik, cumhuriyet, AB konularında tezahür ediyordu. Ama büyük sermaye Kemal Derviş'in temelini attığı politikaların devam ettirilmemesinden memnundu. Ekonomik programın ve AB politikasının, AKP'yi (hangi hükümet gelirse gelsin onu) büyük sermayenin taleplerini gözetme ekseninde devletin resmi çizgisinden koparmayacağı umuluyordu. Özelleştirme konusunda da AKP'nin samimiyetine inanıyorlardı.⁴³

AKP, muhakkak ki büyük sermayeyi temsil etmek üzere yola çıkmamıştı, beş yılı aşan hükümet pratiği boyunca da bu temsil ilişkisi şu veya bu şekilde tam olarak kurulamadı. Basının Anadolu sermayesi veya İslamcı sermaye diye tanımladığı, çoğunluğu, büyük sermayenin çeperinde yer alan, ama onun koşullarını kabul etmek zorunda kalan, sermaye gruplarının temsilcisi olarak yola çıkmıştır.

mevcut ekonomik programın genelini doğru bulduğunu özellikle kamunun yeniden yapılandırılması konusunda, partilerinin de benzer görüşleri taşıdığını belirtti. Akşam Gazetesi, 9 Temmuz 2002. Deniz Baykal'ın AKP lideri, R. Tayyip Erdoğan'ın, seçilme hakkını iade eden, Anayasa değişikliklerini benimsemesi de esasen bu güvencelerle ilgilidir.

40 Ezilenlerle "dini referanslarla" kurduğu bağlarının olması, parti bürokrasisin sahip olduğu nimetlerden yararlanmayan kalabalık bir militan parti tabanının bulunması ve İslami referanslara sahip burjuvaziyi dolaysız biçimde temsil etmesi.

41 Hürriyet, 21 Ocak 2003.

42 Hürriyet 23 Ocak 2003.

43 "Hükümetin özelleştirmeye inancı olduğunu teslim ediyoruz. Ama bu alanı iyi yönetemediğini söylemek zorundayız." Tuncay Özilhan, TÜSİAD Başkanı, Radikal 13 Aralık 2003.

Ama bir burjuva partisi olarak kapitalizmin nesnel yasalarının dışına çıkamamıştır, çıkamazdı da. Kapitalist mülkiyetin güvenceye alınması, devletin baskı aygıtlarının sınıfa ve ezilen diğer sınıf ve uluslara yönelik işletilmesi ve tahkimi, artı-değer üretiminin istikrarını sağlama gibi temel politikaların samimi bir savunucusu olduğunu 5 yıllık icraat açık biçimde ortaya koymuştur.⁴⁴ Aşağıda göreceğimiz gibi, yalnızca özelleştirme saldırısının incelenmesi bile, AKP'nin hangi sınıfların temsilcisi olduğunu göstermeye yeterli olabilir.⁴⁵

2001'den sonra işçi sınıfı hızla geri çekilmiştir. AKP'nin iktidara geldiği 2003 yılı,⁴⁶ işçi hareketinin yasal grevler döneminin başladığı 1963 yılından bu yana (1963 yılı yasanın çıktığı ilk yıldır dışarıda tutulabilir) grev ve grevci işçi sayısının en az olduğu yıldır. 2004-2006 yılları yalnızca grev sayısı grevci işçi sayısı bakımından bile bütün bir 1986-1998 döneminden daha geridedir. AKP hükümeti, kendi iktidar gücünün önceki dönemden devraldığı "ekonomik istikrara" bağlı olduğunun; ve bu **istikrarın temelinin, üretim sürecinde sermaye lehine tesis edilmiş dengeye bağlı olduğunun** da pekala bilincindedir. AKP'nin "işçi düşmanı" olarak nitelenmesinin nesnel temeli de budur. Nitekim AKP hükümeti, 2003 kamu toplu sözleşmelerinde⁴⁷ sefaleti eşitlemek gayesiyle, "0" zam önerebilmiş,⁴⁸ ama esas olarak üretim sürecinde, esnek istihdamı yasal kural haline getiren (Kemal Derviş döneminde hazırlanmış olan) yeni iş kanununu, sınıfın tepkilerini gö-

44 Dönemin Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer'in şu sözleri de egemen sermayenin AKP ile olan geriliminin kaynaklarına ışık tutabilir. "Türkiye ekonomisinin ulaştığı düzey, Avrupa Birliği üyelik sürecini de hızlandıran bir etki yaratmıştır. Ekonomik performansı devam ettiği süreçte, Avrupa Birliği'nin Türkiye ile ilgili kaygılarının azalacağı, üyeliğin bir yük getirmeyeceği, tersine birliğin gücüne güç katacağı açıktır." "O ekonomik performansın" devam etmesi için Yeni İş Kanununu, özelleştirmeye yönelik diğer kanunları vd. onaylayan da yine kendisidir. TÜSİAD YİK toplantısındaki konuşma. Yeni Şafak, 21 Şubat 2005.

45 Şunu da söylemeli ki, AKP'nin seçimlerde aldığı oylar gerek işçi sınıfından gerekse Kürtlerden de ciddi ölçüde destek aldığına karine teşkil ediyor. Büyük kentlerin banliyölerinin, en çok oy alan partisi olması da bunu doğruluyor. AKP bu kitleler için ciddi bir yanılısama yaratmıştır ama kapitalist sistemin istikrarı için bu yanılısama somut bir katkı olarak görünmektedir. AKP iktidarında, işçi hareketinin geriye çekilmiş halinin devam etmesinin -tali de olsanedenlerinden birisi budur. AKP bu kesimler için, hâlâ başlıca alternatiftir. Sınıfın en enerjik, militan kesimi başını kaldırıp, kitleleri sürükleyemediği sürece de bu devam edecektir.

46 18 Kasım 2002'de güvenoyu alan ilk AKP hükümeti, yerini 14 Mart 2003'te 2. AKP hükümetine bıraktı.

47 Sözleşmelerle bir önceki döneminin (2001) ortalama ücretinden reel olarak %3 daha düşük bir ücret seviyesine razı olunmuştur.

48 "İşsizlere iş bulmak için böyle zam yapmak zorundayız. Yoksa milyonlarca işsiz kalmaya devam edecektir." Dışişleri bakanı Abdullah Gül. Yeni Şafak, 26 Haziran 2003.

ze olarak Meclis'e getirebilmiştir.

Sözleşmelere dâhil olan kamu işçi sayısı 2001'den 2005'e 153 bin kişi azalmış⁴⁹ 2003, 2005 ve 2007 sözleşmelerinde ücretlerin düşüşü devam etmiştir. Yine de kamu işçisi ücreti, ek sosyal ödemelerle, ortalama ücretten iki kata yakın bir oranda yüksektir.⁵⁰ Ama geçici, taşeron, işçi statüleri **işletme düzeyinde** toplam ücretin düşmesine neden olduğu için, kamudaki nominal ücret artışlar ciddi bir sorun teşkil etmemektedir.

Özel kesim sözleşmeleri genel olarak (büyük ölçekli işletmeler hariç) kamudan daha düşük oranlarda nominal ücret artışlarıyla sonuçlanmıştır. Ama özel kesimde de önemli olan toplam ücretlerin seviyesidir ve büyük işletmelerin çoğu için fason imalatçıların, tedarikçilerin vs. ücret düzeyleri de ayrı ayrı değil toplam ücretler için de değerlendirmelidir. Özel sektör sendikaya razı olmak uğruna, kadrolu işçilerine nispeten daha yüksek zam yaparken, taşeron, geçici, göçmen işçilere asgari ücret seviyesinden ödeme yaparak toplam ücretlerin artışını engellemiştir. Ve buna karşılık sendika bürokrasisi de varlığını korumak uğruna, küçülmeye razı olarak yeni-proleterlerin düşmanlığını kazanmaktan endişe duymamıştır.

Ücretler bakımından çok önemli bir nokta özelleştirme sürecinin de tesiri olduğu için incelenmeye değer. Bu, 1999'dan itibaren özel kesim ücreti ile kamu işçisi "ücret makasının" **özel kesim aleyhine** çok belirgin olarak açılmaya başlamış olmasıdır. Kamu işçisi, tasfiye edildikçe, bu eğilim Türkiye işçi sınıfı için hâkim hale gelecektir. Herhangi bir araştırmacı, *özelleştirmeyi, özel sektördeki bu ücret eğiliminin hâkim hale getirilmesidir* diye tanımlarsa süreci eksik biçimde ortaya koymuş olur ama yanlışlık yapmış olmaz, saldırının bir vechesini çok iyi biçimde özetlemiş olur.

AKP her yeni kamu sözleşme döneminde daha güçsüz bir bürokrasiyi karşısına almıştır ama yeni iş kanununun esnek istihdama dair hükümlerinin 2005 kamu toplu sözleşmelerinde yeni hüküm haline getirilmesi, konusunda ısrarcı olmamıştır. Zaten pratikte, yaygın bir taşeron, geçici stajyer istihdamı vardır. Kadrolu işçilerin esnek istihdama dâhil edilmesi ise acil bir sorun teşkil etmemektedir. Bü-

49 Kamuda sözleşmeye dahil olan (örgütlü) işçi sayısı sözleşme dönemleri itibariyle şöyledir:

2001 yılında 473 bin, 2003 yılında 391 bin, 2005 yılında 382 bin ve 2007 yılında 350 bin.

50 2005 ve 2007 sözleşmelerinde ortalama ücretin düzeyi sendikalar tarafından açıklanmamış (yayınlanmamıştır). Bu iki yıla ait hesaplarımız, paralel verilerle kontrol edilemediği için tahminidir.

rokrasi 2005 sözleşmelerinde de reel ücret kayıplarına razı olmuş, tabanın tepkilerini işsizlik tehlikesi ile bertaraf etmeye çalışmış, işçi hareketini seferber etmekten özenle kaçınmıştır...

2007 toplu sözleşmelerinde ise tabanın tepkilerinin kitlesel eylemlere dönüşmemesi için kontrol etmeye gayret gösterdi. Toplu sözleşmelerde bir kez daha özelleştirmeler unutulmuştu! Dönemin Türk-İş Başkanı Salih Kılıç Başbakan Erdoğan'a Nisan 2007'de sunduğu mektupta işçi taleplerini 12 başlıkta ifade etti. Özelleştirmeye ilişkin 11. başlıkta birkaç cümlelik, "acil istekler" vardı.⁵¹

2007 sonundan itibaren genel işçi mücadelesinin bazı başarılı grevlerle ilerlemesi, önümüzdeki dönemde işçi hareketinin yeniden yükselişe geçeceğinin işareti olmuştur. Mücadele 14 Mart 2008 kısmi genel grevi ile en tepe noktasına çıktı. 2007 yılı sonu 2008 yılı başı eylemleri işçi hareketinin, 2001 krizinden sonra girdiği uzun suskunluk döneminden bir çıkışa işaret etmiştir. Gelgelelim, toplu sözleşme sürecinin hareketliliği, özel sektördeki grevler (en başta TELEKOM Grevi) KESK önderliğinde kamu çalışanlarının eylemleri ve nihayet sosyal güvenlik sistemindeki saldırıya karşı yapılan eylemler, özelleştirmeye karşı mücadele ile bütünleşemedi. Özelleştirmeye karşı mücadele, saldırıya maruz kalan işçilerin eylemleri ile sınırlı kaldı. Sendika bürokrasisinin istediği de buydu, sermaye ve hükümete tabanın baskısını gerekçe göstererek bazı talepleri kabul ettirmek, kendi varlığını korumaktı.

Türk-İş yönetimi 10 Aralık'ta değişti. Yeni yönetimin AKP'ye yakın bir çizgi izleyeceği 1 Mayıs 2008'de Türk-İş'in hükümeti destekleyen tavrından belli oldu. Ancak sermayenin kaçınılmaz saldırıları karşısında hükümetin politikalarına devam etmesi, işçilerin gözünde bu hükümet yakınlığını, bürokrasi için dezavantaja çevirecektir.

Bu zemin üzerinde, AKP dönemi özelleştirmelerini⁵² irdeleyelim:

AKP de kendinden öncekiler gibi, yüksek özelleştirme hedefleri koymuştur, kararlılık gösterisi ve böylece sermayeye güven vermek için bu zaten bir gelenek haline gelmiştir. AKP'nin diğerlerinden farkı, işçi hareketinin bölünmüş, geriye çekilmiş, örgütlenmesinin ve kamu işletmelerinde fiziki varlığının azalma eğiliminde

51 "Tekel binlerce insana, bütün üreticilerine Tekel çalışanlarına ve ailelerine geçim imkânı sağlamaktadır. Tekel'in ekonomik sorumluluğunun yanında sosyal sorumluluğu da bulunmaktadır. Bu niteliği ile ülkemiz için büyük önem taşıyan Tekel'in özelleştirilmesinden vazgeçilmelidir." Türk-İş Dergisi, Ocak-Nisan 2007.

52 AKP döneminin özelleştirmelerine ilişkin daha detaylı bir çalışma, 2006 yılı SAV Almanağ'ında yer almaktadır.

olduğu koşullarda özelleştirme saldırısında başarı kazanmış olmasıdır. İlan edilen *özelleştirme programları ile uygulama arasındaki mesafe* ilk kez AKP iktidarı döneminde azalmıştır. Müteşebbisler, bankerler, spekülâtörler, yabancı sermaye temsilcileri, yandaş burjuvazi, taşeron işçi şirketi kuracak olan ustabaşı, özel ke-sime transfer olan işletme bürokratu, arazi yağmacısı memnundurlar, özelleştirme-lerde belirsizlik azalmıştır, beklentiler olumludur.

2003 yılı henüz uluslararası ve büyük sermayenin ekonomik istikrara dair ol-masa da siyasi kuşkularını sürdürdüğü yıldır.⁵³ Koşullar henüz, büyük işletmelerin ihaleye çıkarılması için uygun değildir. Sermaye birikiminde, üretim sürecindeki tarihsel elverişli koşullara rağmen, belirgin bir yavaşlama vardır. Toplam talep önceki döneme göre düşmüştür. İstikrarın en büyük güvencesi, işçi sınıfı mücade-lesinin işyeri sınırlarını aşmaması, toplumsal muhalefetin çok cılız olmasıdır.

Yine de AKP'nin bu ilk yılında 49 adet gayri-menkul dışında, 8'i SEKA'ya, ait fabrika, 4'ü Denizcilik İşletmesi'ne ait liman olmak üzere toplam 17 işletme ile metal sanayi kuruluşu GERKONSAN ve TAKSAN satılabılmıştır. Kapatılan fabri-ka sayısı 8'dir.⁵⁴ "İslamcı sermayeye" özel koşullarda devirlerin yarattığı burjuva muhalefetine, sınırlı da olsa işçi eylemlerine, açılan davalara rağmen özelleştirme saldırısı devam etmiştir. Ne Türk-İş'in, ne de bağlı sendikaların, özelleştirmeye karşı cephe oluşturacak mecalleri de yoktur niyetleri de.

AKP'ye karşı egemen sermayenin ve devletin sert çekirdeğinin duyduğu te-reddütler, özelleştirmeyi (ve ekonomi politikalarını) kapsamıyordu. Sendika bü-rokrasisinin hâkim eğilimi, AKP'ye karşı sermaye ile bir cephede buluşarak, hü-kümete karşı pazarlık gücünü artırmak istiyordu, ama bunun özelleştirmeye karşı bir faydası olmayacağını da bilincindeydi. Koltukta oturma süresi boyunca, sü-recin yavaşlatılması kendisi için yeterli olacaktı.⁵⁵ Gelgelelim Türkiye kapitalizmi-nin içinde bulunduğu nesnel koşullar buna hiçbir şekilde izin vermiyordu. Aralık 2007 kongresinde Türk-İş yönetimine **AKP'ye daha az mesafeli bir grubunun** iktidara gelmesi de, diğer sendika bürokrasisinin devlet ve hükümetle bitişik olma ve böylece sermaye ile uzlaşma eğilimini değiştirmez.

53 Yıl sonunda Şişe Cam ve 2004 başında üç büyük lastik fabrikasında (Lassa, Goodyear ve Brisa) ile Petlas'ta grevlerin ertelenmesinin bu koşullarla dolaysız bağı vardır. (8 Aralık 2003 ve 21 Mart 2004 tarihli Bakanlar Kurulu kararları).

54 Tekel'in 3, Sümer Holding'in 1, Seka'nın 2 fabrikası ve EBK'nın 2 kombinası

55 Bireysel bürokrat, bir ara katman unsuru olarak, fiziki ömrü yettiği sürece iktidarını korumak ister. Özel mülkiyet sahibi kapitalistten farkı kendisinden sonra gelecek yeni bürokrasiye, iyi bir miras bırakmak gibi bir zorunluluğunun hiç olmamasıdır.

Özelleştirme 2004'te 58 gayri-menkul, THY hisselerinin borsaya arzı ve 28 adet fabrika veya işletmenin satışı ile devam ettirilmiştir. Satılan fabrikalar arasında, ETİ-krom, ETİ-gümüş, ETİ-bakır, Karadeniz Bakır İşletmeleri gibi maden işleme tesisleri, gübre fabrikaları (İstanbul, Gemlik ve Kütahya Gübre Fabrikaları) Çanakkale Sentetik Deri, Seka'nın iki fabrikası ve Tekel'in rakı fabrikalarının da dahil olduğu Sümer Holding'in 7 işletmesi vardır. AKP'nin "2003'te Balıkesir SEKA'nın satışı ile özelleştirmede başlayan "İslamcı sermayeye" ayrıcalık sağlama isteği 2004'te gübre fabrikalarının satışı ile devam etmiştir. Gübre fabrikaları üretime devam etme şartı aranmaksızın, çok elverişli koşullarda, aslında arazinin parsellenmesi için, AKP döneminde yıldızı parlayan, iki ayrı orta ölçekli firmaya satılmıştır. Gübre fabrikaları işçilerinin örgütlü olduğu Petrol-İş bürokrasisinin, tutumu özelleştirme sürecinde işçi sınıfı-bürokrasi çelişkisinin ortaya konulması için incelenmeye değer.⁵⁶

2005 yılının en önemli özelleştirme operasyonları Eti Alüminyum'un "yandaş" bir sermaye şirketine ve TELEKOM'un çoğunluk hissesinin Ortadoğu merkezli sermaye grubuna satılması ve PETKİM'in %34 kamu hissesinin borsaya arzedilmesidir. Ayrıca 36 adet gayri-menkul operasyonu ile 25 adet fabrika, işletme, turizm tesisi satışı yapılmıştır. 20 yıllık özelleştirme saldırısının en fazla operasyon (188 ayrı operasyon) yapılan yıl 2006'dır. 94 adet işletme de kapatılmıştır.⁵⁷ Maden tuzlası, fabrika, hisse devri olmak üzere özelleştirilen kuruluş ve işletme sayısı 16'dır. TÜPRAŞ, ERDEMİR, Başak Sigorta, Tekel İkiz Kuleler, Büyük Tarabya

56 Burada kısaca belirtelim ki sendika bürokrasisi gübre fabrikalarının özelleştirilmesi sürecinde Tüpraş ve Petkim'e yönelen saldırıda yarattığı "mücadele etmiş, gayret göstermiş" imajına göre, çok az şey yapmıştır. Bunun nedeni her iki grupta da özelleştirmeye karşı mücadele sürecini belirleyen olguların (fabrikaların ölçeği veya ürünlerin "stratejik" oluşu değil) fabrikaların sanayi merkezine olan yakınlığı ile işçilerin tabandan yükselttikleri mücadele olmasıdır. Tepkisizliği gübre fabrikalarının sabit sermayesinin eskimiş olduğuyla açıklayacak olanlara, Seka-İzmit mücadelesi iyi bir cevap olabilir. Şu da var, Tüpraş ve Petkim kamuoyunda ilgi görmüşse bu hem işçi mücadelesinin çapından hem de sermaye grupları arasında rekabet konusu olmasından dolayıdır. Sendika bürokrasisinin "terfi etmek", siyasi ilişkiler kurmak, kamuoyunda tanınmak, tabanda müspet imaj yaratmak için Tüpraş ve Petkim özelleştirme sürecinden yararlandığı muhakkak. Ama bürokrasi orada da maliyeti çok düşük, birleşik mücadele örgütlemek veya "üretimden gelen gücü" kullanmak (grev) yerine maliyeti çalışanların aidatı ile karşılandığı için işçiler için çok pahalı, ama kullanma hakkı bürokraside olduğu için çok ucuz "paralı kampanyaları" tercih etmiştir.

57 Kamu işletmesinin tasfiye edilmesi veya kapatılmasını da özelleştirme olarak değerlendiriyoruz. Kamu kaynaklarının özel sektöre daha fazla tahsis günümüz koşullarında, kamu işletmesinin tasfiyesi kullanılabilir fonun büyümesine katkı yapmakta ve rekabetten çekilmiş olmaktadır.

Oteli 2006'da satılan en önemli kamu kuruluşlarıdır. 2006 yılı, özelleştirme tarihinde satış hacminin en büyük olduğu yılı da oluşturur. 2007-2008'de özelleştirme saldırısı PETKİM'in blok satışı, Tekel'in sigara işletmelerinin satışıyla devam edecektir Halk Bankası'nın %25 oranındaki hissesinin satışı, Karayolları Zincirlikuyu arazisinin İstanbul'un yeşil alan hakkının çığnenerek satılması Mersin limanı ile araç muayene haklarının satılması "gelir getirici" diğer özelleştirmeler arasında yer alacaktır.

AKP'nin özelleştirme saldırısı ile daha öncekiler arasında farklılık arayanların, nesnel koşulları dikkate almadan değerlendirme yapmaları özelleştirmeye karşı mücadelede işçi bilincini bulandırarak, zarar vermektan başka bir işe yaramamıştır.⁵⁸ Beyhude bir çabayla devlet ve sermaye içinde "irticaya" karşı müttefik bir fraksiyon yaratmaya çabalayan sol "milliyetçi" akımların⁵⁹ temel hatası da sürecin nesnel koşullarını (hesaba katmamaları) görememeleridir. "Yaratmaya çalıştıkları özne," yani milliyetçi sermaye-işçi-esnaf vs. ittifakının tarihi bir kurgu romanında geçiyormuş gibi iktidarda olduğunu varsaysak bile, **anti-kapitalist** olmayacağı için yerli ve uluslararası sermayenin basıncı ile şimdiki AKP hükümetinden çok daha azgın biçimde işçi hareketine saldırmak zorunda kalacaktır. Hatta uluslararası sermaye ve emperyalist devletlerle çok daha sıkı ilişkiler kurmak isteyecektir.

2003 yılı sonunda ve 2004 yılı başında AKP hükümetinin grev ertelemeleri de *-üstelik tam da AB ile müzakereler yoğunlaşmış, sendikaların bir kısmı ile burjuva sol aydınlar AB'yi emek lehine düzenlemeler getireceği için hararetle desteklerken-* nesnel koşulların mahiyetini anlayamayan sol kesimlerin onu **işçi düşmanı**, hatta 1 Mayıs 2008 devlet terörü nedeniyle de **faşist** olarak ilan etmeleri için yeterli olmuştur. Bir siyasi akımın nesnel koşullara bağlı olarak, sınıfsal ihtiyaçlar

58 Yıllardır Türk-İş sendika bürokrasisinin akıl hocalığını kimseye kaptırmayan Yıldırım Koç, AKP'yi hedef alan yazılarında, özelleştirmenin nesnel nedenlerine değinmediği için, saldırı sürecini AKP ile özdeşleştirerek, işçileri yanıltmaya çalışmaktadır. Türkiye'de Özelleştirme kitabında Kürt isyanları ile devletleştirme arasında "dahiyane" bir bağlantı da kurmuştur. Özelleştirme saldırısının bütün günahını (neredeyse bütün bir 20 yılı atlayarak) emperyalizmin işbirlikçisi AKP hükümetine yüklemesi, milliyetçi akımlara (ulusalci) propaganda malzemesi sağlamak gibi bir faydası olsa da işçileri AKP'ye (daha doğrusu onun temsil ettiği sermayeye) karşı, geriye kalan sermaye gurubunun kuyruğuna takmak gibi bir amaç taşımaktadır. Sınıfın içinden biri gibi pozisyon alarak, "sendikacılık hareketine yaptığı katkılar" ayrı bir yazının konusudur.

59 Bilhassa, Aydınlık Dergisi çevresi. Bunlara kapıkulu sol demek daha iyi bir ifade olur. "Ulusalcı" ifadesi, milliyetçiliklerinin üstünü örtmekten başka bir işe yaramadığı gibi dilbilim açısından da yanlıştır

çerçevesindeki konumu ortaya konulmadan yapılan nitelermeler, süreci ve aktörleri tarif etmiş olmaz, yalnızca o akıma izafe edilen öznel bir değerlendirme olarak kalır. Şöyle ki, AKP nesnel iktisadi yapı içinde açıkça sermayenin ortak, uzun ve kısa vadeli çıkarlarını savunduğu için mevcut ekonomik istikrarı gözü gibi korumaya özen göstermektedir. İşçi düşmanlığı bu nedenledir; yani bunları yapıyor olmasının maddi temelleri vardır. Ve yine bu nedenle kendisinden önceki burjuva partilerinin çoğundan farkı yoktur.⁶⁰

Diğer yandan “islâmıcı sermayeyi” korumak üzere kayıt-dışı istihdamın, kamu ihalelerini parçalara bölmenin sonucunda “İslâmıcı yandaş grupların” sermaye birikimleri hızlanmışdır. Ama bu sürecin kendisi, onların büyük sermayeye (yerli ve yabancı) “bağımlılığının” artması gibi bir sonuç da doğurmuştur. AKP iktidarının büyük sermayeye en önemli katkısı, taşeronlaştırma, kayıt dışı istihdam, geçici ve göçmen işçi istihdamının (emek-yoğun istihdam) artması ve dini tevekküle sahip işçilerin tepkisizliğinin yarattığı iş disiplininin artı-değer üretiminin muazzam ölçüde artmasına neden olmuş olması ve böylece büyük sermayenin ortalama kârını artırmasına büyük katkı sağlamış olmasıdır. Diğer “enformel” istihdamın AKP iktidarında yaygınlaşması, sınıfın bölünmesini derinleştirmiş işçi mücadelesinin yükselmesini engelleyici en önemli maddi unsurlardan biri olmuştur. Bu durumun büyük sermayenin iş sürecinin istikrarının devam etmesine katkısı da çok önemlidir.

60 AKP sermayenin genel çıkarlarının samimi bir savunucusudur, pratikte sermayenin bütünü-
nün çıkarlarını hükümette temsil etmektedir, ama o asli olarak sermayenin bir fraksiyonunu temsil etmek üzere kurulmuştur. Kendisini farklı bir fraksiyon yapan özellikler, diğer sermaye gruplarıyla olan iktisadi ilişkilerinde aranmalıdır. “İslamcı sermaye olarak” veya Anadolu sermayesi olarak ifade edilen sermaye fraksiyonu, rekabet edebilmek hatta ayakta kalabilmek için gerek “devlet imkânlarından” gerekse uluslararası sermayenin kredilerinden (yine devlet aracılığı ile) yararlanmak istemektedir. Çatışmanın devlet üzerinde gözüküyor olmasının nedeni de budur. AKP iktidarında bu “İslamcı sermaye”ye bazı ayrıcalıklar tanındığı, bilhassa devlet ihalelerinde kayrıldıkları söylenebilir. Ayrıca Ortadoğu merkezli daha çok da Arap sermayesinin kredi sisteminden devlet (hükümet) güvenceleri ile bu “yandaş İslâmıcı sermaye” fraksiyonunun daha fazla yararlanmaktadır. Hükümetin verdiği bir başka özel destek, yandaş sermaye fraksiyonunun Ortadoğu merkezli uluslararası ihalelere daha çok dahil olmasına (örneğin Sabah gazetesini satın alan Çalık Grubu) aracılık etmektedir. Ama sermayenin tekelci hâkimiyetinin varolduğu koşullarda rekabeti belirleyen temel öge bizatihi sermayenin çapıdır. Taşeronlaştırma, kayıt-dışı istihdam, iş disiplinin artması, dini tevekkülün emek yoğunluğunu artırma ihtimali yeni iş teknikleri, organizasyon yapısında israfı sınırlayan düzenlemeler vs. vs. Bütün bunlar herhangi bir sermaye grubunun özel birikimine hızlandırır ama hakim hale gelmesini sağlamaz.

**Özelleştirilen Kamu İşletmeleri (Enerji Sektörü Hariç)
Alıcılara Göre Tasnif**

Alıcı Grupları	TOPLAM		AKP Hükümeti Dönemi	
	Adet	Değer (Milyon Dolar)	Adet	Değer (Milyon Dolar)
Kapatılan işletme	184	-	138	-
Çalışanlar-Sendikaya Devir	5	21.0	0	0.0
Belediye	64	3.6	13	0.0
Kamu Yerel	16	0.2	4	0.0
Kamu Kuruluşu (ihale ile satış)	4	28.0	3	8.0
Kooperatif	20	64.8	6	2.0
Vakıf (Özel)	10	23.7	0	0.0
Oda (Ticaret-Sanayi Borsa)	5	102.6	3	101.3
Özel Okul	5	4.4	5	4.4
Şahıslara Satış	302	382.9	194	288.8
Şirket (Küçük Ölçek)	294	3,383.6	104	2,712.2
Şirket (Orta Ölçek)	21	501.0	8	335.2
Borsaya Arz	44	7,391.5	11	4,581.1
İslamcı Serm. (Büyükler)	12	522.4	5	459.1
Tekelci Büyük Serm- Finans Kapital	67	11,120.1	9	8,230.6
Yabancı Sermaye	24	10,880.0	5	10,578.0
TOPLAM	893	34,430	370	27,301

Yukarıdaki tablo, özelleştirme saldırısının sınıfsal karakterinin ortaya konulmasına ve AKP'nin nesnel olarak hangi sınıflara hizmet ettiğinin ortaya konulmasına yardımcı olacak. Burjuvazi ve sözcülerinin 1997'lere kadar ısrarla iddia ettikleri gibi, özelleştirmeler sermayenin tabana yayılmasına neden olmadı. Özelleştirmeden elde edilen hasılatın %66'sı yani üçte ikisi 103 adet büyük şirkete (holding, yabancı sermaye kuruluşu, banka) satılmıştır. Diğer yandan AKP döneminde büyük sermayeye devredilen işletmelerden elde edilen hasılat bütün özelleştirme döneminin (1985-2008 ilk yarı dönemi) toplam hasılatının %56'sıdır. Yani kamu işletmelerinin aslan payını büyük sermayeye devreden bizatihi AKP'dir.

Kapitalizmi var eden yasalar, meselâ sermayenin merkezileşmesi yasası, özelleştirme saldırısı sürecinde de işlemiştir ve tersi de doğrudur, özelleştirme saldırısı, büyük tekeli grupların çıkarları aleyhine yapılamazdı. Kamu tekellerinin

elden çıkartılması, dolaysız olarak özel tekelerde sermayenin toplanmasına katkı yapmış değildir, ama zaman içinde son kertede merkezileşmeye katkı yapmıştır.⁶¹ Özel tekeller aslan payını almasaydı da sermayenin bu tarihsel eğilimini ifade eden yasa Türkiye özelleştirmesinde yanlışlanmış olmazdı. O zaman, kamuda birikmiş, sermaye özel tekel lehine daha küçük paylara bölünmüş olacak ve rekabet gücü bulamayacağı için kısa sürede tasfiye olmak zorunda kalacaktı ve yine bu yolla, özel tekellerin nispi payı artacak yani sermayenin merkezileşmesi eğilimi güçlenmiş olacaktı. Zaten kamunun Yem Sanayi, Süt Endüstrisi Kurumu (SEK), Et Balık Kurumu (EBK), TZDK (Türkiye Zirai Donatım Kurumu), ORÜS (Orman İşl. AŞ), Sümer Holding, SEKA işletmelerinin çoğu özelleştirmeden sonra faaliyetine devam etmiyor. Satın alanların tekeli piyasada rekabet edemeyeceklerini kavrayacak kadar piyasa bilgisine sahip oldukları, devirden sonra ilk işlerinin fabrika arazilerini yeniden parsellemelerinden anlaşılıyordu!

Diğer yandan AKP döneminde İslamcı veya Anadolu büyük sermayesine satılan kamu işletmesi sayısı 5'tir ve bunlardan elde edilen hasılat 560 milyon dolardır. Küçük ölçekli şirketlerin ve orta ölçekli şirketlerin tamamının, hatta şahısların "İslamcı sermaye"ye dahil olduğunu varsaydığımızda 3,8 milyar dolarlık bir hasılat tutarına ulaşıyor. Bu tutar, toplam özelleştirme hasılatı içinde %11 gibi bir orana sahiptir. O halde AKP'nin kendi yandaş sermayesini kayırdığı iddiası özelleştirme çerçevesinde rakamları spekülâtif biçimde artırsak bile temelsiz kalmıştır. 5,5 yıllık AKP iktidarı bu rakamlarla bile şunu çok açık biçimde kanıtlamıştır: AKP, sermayenin şu veya bu fraksiyonun doğrudan temsilcisi olsa bile, büyük sermayenin çıkarlarına hâle getirecek politikalar izlememiştir. Ekleyelim, büyük sermayenin, kendi egemenliğinin istikrarını korumak için "yeni sentezlere" rıza göstermediği sürece (*ideolojik, politik tercihleri değişmezse*) izlemesi de mümkün değildir.⁶²

61 Bu konuda ilginç bir örnek süt sanayisine ait. Mis Süt Şirketi (Tefken Holding kuruluşu) özelleştirme yoluyla SEK'e ait üç fabrikayı (İzmir, Lalahan-Ankara, Burdur, Eskişehir) 1995'te satın aldı. Aynı yıl Uluslararası Gıda Tekeli Nestle, aynı yıl Mis Süt'le ortak oldu. Ancak iki yıl içinde satın alınan 4 fabrika kapatıldı. Holding, kendi satın aldığı fabrikaları tasfiye ederek piyasada kamu varlığının ortadan kaldırılmasına, sektöre ait sermayenin özel tekelerde toplanmasına hizmet etmiş oldu.

62 AKP hükümetine ve İslamcı sermayeye çok yakın olan Fehmi Kuru (Taha Kıvanç) şunları yazdı: "Gerçekten de medya dahil her alanın büyük patronları bu hükümetin sağladığı güven ve istikrar ortamından olağanüstü çıkar sağladılar. Bedava denecek fiyatla aldıkları ve çok düşük değere satmaya râzı oldukları bankalar milyar dolara gitti... Borsa tavan yaptı, tabii şirketler de... Dün 1 değerinde olan patronlar, bugün en az 4 misli zengin... İnsan, altın yu-murtlayan tavuğu keser mi? Daha ne isteyebilir patronlar ya da onları harekete geçirenler?"

Sonuç Yerine

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de özelleştirme yirmi yılı aşkın bir süre sınıf mücadelesinin **en sert mücadele alanlarından birini** oluşturmuştur. Fabrika veya işletme işgali, grev, kitlesel mitingler, fabrikanın bulunduğu şehirde hayatın durması...⁶³ Makalemizde özelleştirmelerin şu veya bu politikanın tercih edilmesinden kaynaklanmadığını, burjuva-solun iddiasının aksine, sınıflar mücadelesi alanının bir ürünü olduğunu ortaya koyduğumuzu sanıyorum.

Uluslararası sermayenin, neo-liberal ideolojiyle teçhizatlanmış (ve her saldırısında onu yeniden üretmiş) olarak işçi sınıfına yönelttiği saldırısı bütün dünyada önemli mesafeler aldı. Özelleştirme, Türkiye’de dünyada olduğu gibi bunun ilk hedeflerinden biriydi. Bazen diğer alanlar öncelik taşımıştır. Ama özelleştirmeler, bütün dünyada kamu sektörü işçilerinin, daha fazla örgütlü olmalarından, yani sınıfın örgütlenme kapasitesini belirledikleri için, öncelikli hedef haline gelmiştir.

Türkiye’de özelleştirme saldırısı sürerken sermaye ve devlet ilk karşı tedbir olarak emek sürecinde istihdamın esnekleştirilmesinin fiili somutlaşması olan “taşeron istihdamını” yaygınlaştırdılar. Örgütlü işçi sayısı eskiye göre azalmıştı, işçi hareketi de geriye çekilmişti. Sıra esnek istihdamın yasal olarak güvence altına alınmasına gelmişti. Saldırı, sağlık, eğitim alanlarında metalaşmanın yaratılması ile devam etti.

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de saldırı sürecinin doğrusal bir hat izlediğini söylemek doğru olmaz. Süreç bir dizi öznel aktörün rolü tarif edilmeden tam olarak incelenmiş olmaz. Üstelik öznel unsurların birçoğu kritik anlarda tayin edici roller üstlenmişlerdir. Ancak makalede hükümetler ve sendika bürokrasisi dışında süreci etkileyen diğer aktörlere, partilere, bakanlara, siyasi liderlere, mücadeleciler işçi önderlerine vb. pek değinmedik. Öznel faktörler önemlidir ama süreç, sınıflar mücadelesi alanında cereyan etmiştir ve son kertede sözü sınıfların bilinç, örgütlülük, program düzeyleri belirlemiştir. Makalede sınıflar mücadelesi alanına çok fazla vurgu yapılmasının nedeni de, sınıf üzerinde etkili olan burjuva-sol fikirler ile post-Marksist görüşlere karşı çubuğu, nesnel olan yere bükmekten dolaydır.

Kabul edilmeli ki, saldırı Türkiye’de henüz tamamlanmadıysa da çok önemli mesafe aldı, işçi sınıfını yenilgiye uğrattı. Bütün yenilgi dönemlerinde olduğu gibi sendika bürokrasisi bu saldırıdan güçlü bir şekilde çıktı. Artık işçi sınıfı enerji, şe-

Yeni Şafak, 18 Ekim 2005.

63 Dikkatli bir burjuva iktisatçısı veya araştırmacısı bile bu somut mücadele örnekleri karşısında, “şükür ki, eylemler arasında bağlar kurulamadı” diyecektir.

ker ve diğer bazı işletmeler ile kamunun “hizmet” sektörünün (memurlar) dışında tamamen özel sektörde istihdam edilmektedir. Sendikalar artık özel sektör sendikaları haline gelmişlerdir. İşçi sınıfının kamu-özel bölünmesi, fiziken en az seviyeye inmiştir. Bu durumun sendikal örgütlenme ve birleşik mücadele için harekete geçirici yeni imkânlar sunduğu da şüphe götürmez. Ama bunun yönünü sendika bürokrasisi değil yeni öncü işçiler çizer ise, önümüzdeki dönemde, yeniden birleşik mücadelenin imkânları genişlemiş olacaktır.

İşçi sınıfı, yeni dönemde daha örgütsüzdür, daha az nominal ve reel ücret almaktadır, birbiriyle daha çok rekabet etmektedir, daha fazla sömürülmektedir. Böylece yenilgi sınıfın şekilsizleşmesine (parçalanmasına) yol açmıştır. Ve fakat bütün bunlar, diyalektik olarak, onun harekete geçmesini, yeni-öncülerinin önderliğinde, yeniden-örgütlenerek birleşik bir mücadelenin imkânlarını yaratmasını sağlayacak olgulardır aynı zamanda. Sürecin çelişkileri daha fazla keskinleşirmiş olduğu, sınıf yeni dönemde başını kaldırdığında açığa çıkacaktır.

Bu noktada, geçmiş, eğer sınıfın hafızası anlamında, yeni işçi kuşaklarına inktikal ettirilirse, politik bir işlev de görmüş olacaktır. Bu yazının amaçlarından biri de, bir dönemi büyük ölçüde kapanan özelleştirmeye karşı mücadelenin **sınıfın hafızasına** katkı yapması. Ernest Mandel’in dediği gibi, *“tarihte hiçbir şey boşuna olmaz; uzun vadede olumlu sonuçlar yaratmadan kalan hiçbir tarihsel çaba yoktur.”*⁶⁴

Önümüzdeki dönemde **özelleştirilen işletmelerin kamulaştırması talebi** sınıfın -yeni dönemdeki- ihtiyaçları ile uyuşmayacaktır. Yeni dönemin talebi işletmelerde **“işçi kontrolü”** olmalıdır. Sorun burjuva solcuların ve Stalinizmin etkisi altındaki solun ifade ettiği gibi özel veya kamu sektörünün tercihi çerçevesinde konulamaz. Özelleştirilen işletmelerin **işçi kontrolü yerine** yeniden kapitalist devletin **kontrolü altına alınmasını** talep etmek yeni dönemin ihtiyaçlarına cevap vermeyen bir taleptir. Özelleştirme, neo-liberalizmin dolaysız olarak sınıfa yönelttiği topyekün saldırının yalnızca bir boyutudur; istihdamın esnekleştirilmesi, sağlık ve eğitimin özelleştirilmesi, kamunun vergi harcama politikasının liberalleşmesi biçimindeki saldırı da önemli mesafe almıştır. O halde, özelleştirme saldırısının tahribatı, işletmelerin kamulaştırılması ile telafi edilemez. Doğru, devrimci talep işçi kontrolüdür, sınıfın mücadelesinde özel koşullar olmadan bu talebi yinelemek politik sonuçlar doğurmayabilir, ama bizim burada yaptığımız aynı zamanda bir yöne işaret etmektir. □

64 Ernest Mandel, Önsöz, “L. Troçki, Faşizme Karşı Mücadele” içinde, Yazın Yayınları, 2. Baskı 1993, s.12.